

Het beeld van King in de pers

Hoezeer hij ook in zijn optreden na 1965 veranderd mag zijn, de meeste mensen die ooit van hem gehoord hebben, zullen zich Martin Luther King jr. herinneren als de man van de droom uit 1963. Of het nu in de Verenigde Staten is of hier in Nederland, nog steeds ziet men King vaak als negerprofeet of, zoals ds. Buskes hem ooit noemde 'kampioen der geweldloosheid'. De droom speelt een overheersende rol in de beeldvorming over King. Alle kritiek op hem ten spijt is er vanuit de droom een mooi beeld ontstaan dat vooral na zijn vroege dood in 1968 steeds opnieuw voor een groot publiek bevestigd wordt. Een recent voorbeeld hiervan vormt de herdenking van de mars op Washington in 1983. Tijdens een massale bijeenkomst die tegelijkertijd een demonstratie was voor 'Jobs, peace and Freedom', leek het wel of er nooit iemand anders dan alleen King in 1963 gesproken had. Alle aandacht ging uit naar hem en zijn beroemde rede. Een tweede voorbeeld vormt de hitsingle 'Pride (In the name of love)' van de Noordierse popgroep U2 uit 1984. Ook hier wordt men geconfronteerd met het positieve beeld; King wordt geëerd als zwarte vredesapostel en trotse martelaar.¹

"Als ik terugdenk aan Martin Luther King", schreef J.W. Schulte Nordholt eens, "zie ik altijd weer -en daarin zal ik wel niet de enige zijn- dat groots toneel van die dag in augustus 1963: die kleine donkere man uitstekend boven de menigte daar op de trappen van dat witte marmeren monument, sprekend van zijn droom alsof hij er met zijn hand bijkon. En achter hem in de schaduw van de zuilen zit, stil en groot, Vader Abraham met zijn armen wijd uitgebreid, alsof hij hem zo in zijn schoot zal opnemen."² Nu twintig jaar later is King Lincoln zelfs ontstegen, althans zo lijkt het. In oktober 1983 keurde de Senaat in navolging van het Huis van Afgevaardigden een wetsvoorstel goed (78 stemmen voor, 22 tegen)

waarbij King een officiële feestdag in Amerika kreeg toebedeeld. Vanaf 1986 zal deze jaarlijks gevierd worden op de derde maandag in januari. King deelt de eer slechts met twee andere fenomenen uit de geschiedenis van Noord-Amerika: Columbus en Washington. De droom heeft King dus werkelijk groot gemaakt. Of dit historisch gezien terecht is of niet blijft in dit artikel buiten beschouwing. De aandacht gaat uit naar het beeld zelf. Als belangrijk beeldvormer staat hier de pers centraal.

In dit artikel zal worden gepoogd een indruk te geven hoe King gedurende de periode 1963 - 1968 weergegeven is in zowel de Nederlandse als de Amerikaanse pers, dat wil zeggen in een als representatief te beschouwen keuze uit de verschillende dag- en weekbladen.³ Aan de hand van deze 'indruk van indrukken' moet een antwoord op de volgende vragen gevonden worden. Hoe zag men King tussen 1963 en 1968? Ligt de nadruk op het mooie, geïdealiseerde beeld of op Kings radikalisering na 1965? In hoeverre is er sprake van verandering in het beeld? En tenslotte: waar worden mogelijke overeenkomsten en verschillen aangetroffen tussen de Amerikaanse en Nederlandse 'covering' van King? Evenals de hier onderzochte Nederlandse bladen (Algemeen Handelsblad, De Telegraaf, De Volkskrant, De Waarheid, Het Vrije Volk en Trouw) zijn de Amerikaanse weekbladen (National Review, Newsweek, The New Republic en Time) niet willekeurig gekozen, maar vertegenwoordigen zij uiteenlopende schakeringen van de publieke opinie.

De dood is het moment bij uitstek om te idealiseren. Is men immers niet geneigd om over de doden niets dan goeds te melden? De veronderstelling is dat er in de onderzochte bladen bij de dood van King een overwegend positief beeld te voorschijn komt. Hier begint het verhaal. Vervolgens komen de reacties op de mars op Washington aan bod. Dat is het andere punt waar -op grond van de plaats die Kings droom in de geschiedenis heeft gekregen- een overwegend positief beeld verwacht wordt. Na 1963 worden de bladen verder chronologisch behandeld om zo een eventueel veranderde houding ten opzichte van King waar te kunnen nemen.

1963 EN 1963: REACTIES OP DE DOOD EN DE DROOM

Leest men de Nederlandse kranten en Amerikaanse weekbladen uit april 1968, dan blijkt dat de moord op Martin Luther King diepe indruk heeft gemaakt. Er wordt veel aandacht besteed aan nieuws over de moord, de

begrafenis, de rassenrellen en de overal (ook in Nederland) gehouden herdenkingsbijeenkomsten. Kings dood wordt als een ramp ervaren en de bewondering voor hem is groot. Het feit dat hij na 1965 minder invloedrijk en succesvol was, doet daar weinig of niets aan af. Van kritiek is nauwelijks sprake.

Het beeld dat bij de dood van King naar voren komt is op de eerste plaats natuurlijk een dramatisch beeld. Het wordt bepaald door de emotie van het moment. Er is en kan nog geen afstand van de gebeurtenissen genomen worden, zelfs niet in de commentaren. In de VS komen vooral de veelgelezen 'consensus-bladen' Time en Newsweek met een beeld dat veel overeenkomsten vertoont met 1963 (en '64). National Review en The New Republic geven een minder geïdealiseerd beeld en gaan meer op achtergronden en omstandigheden in. Maar ook zij -als respectievelijk meer rechts en links te typeren bladen- zijn positief; National Review voor zijn doen, The New Republic zonder meer. Aardig is dat The New Republic vooral de 'King van na 1965' waardeert.

De verslaggeving van Time en Newsweek wordt gekenmerkt door een groot gevoel van drama en detail. De gebeurtenissen worden breed uitgemeten en rijk geïllustreerd. Over de aanslag schrijft Time: "The heavy-caliber bullet smashed King's neck, exploded against his right jaw, severing his spinal cord and slamming him away from the rail, up against the wall, with hands drawn tautly toward his head. 'O, Lord!' moaned one of his lieutenants as he saw the blood flowing over King's white button-down shirt".⁴ Een ander voorbeeld vormt een onderschrift bij een foto van Coretta King tijdens de rouwdienst: "Unforgettable in the nation's shared sorrow was the face of Mrs. Coretta King, maintaining a composure that nonetheless betrayed the effort it took an image of resolution, tenderness and grave beauty".⁵ In de commentaren benadrukt Time dat Kings martelaarschap niet alleen reden mag geven tot droefenis. Men hoopt dat vanuit de tragedie een betere samenleving zal ontstaan. De wetgeving moet verbeterd worden en ook is er een andere houding tegenover de neger nodig. In dit licht wordt de net door het Congress aangenomen '1968 Civil-Rights-Act' ('opening some 80% of all the nation's housing to Negroes') met gejuich binnen gehaald. Hoewel er direct niet zoveel bereikt kan worden is het psychologisch effect van de wet van fundamenteel belang: "For the first time by federal law, a negro in the

US is as entitled as any white to buy or rent any house that he can afford".⁶ Zoals gezegd lijkt de verslaggeving van Newsweek veel op die van Time. De voorzichtige kritiek die Time zeker nog op King heeft ("King was dangerously close to slipping from prophet to patsy") is door Newsweek geheel uitgewist: "he remained the most popular leader". King gaf de negers hoop en de blanken een geweten.⁷

Wat de Amerikaanse reacties betreft is het bijvoorbeeld opvallend dat zelfs het uiterst conservatieve National Review King gunstig gezind is. Voor wie het blad niet kent: het vaart onder leiding van de publicist William F. Buckley de politieke koers van een man als Ronald Reagan, die ooit opmerkte dat als er weer een nieuw nummer bij hem in de bus komt, hij in zijn favoriete stoel gaat zitten, 'National Review in one hand, the dictionary in another'. De kritiek die er altijd op King is geweest heeft plaats gemaakt voor een zeker begrip. Men schrijft: "Martin Luther King never sought to impose any such destructive travesty upon America. True enough, he believed in creating tensions.... he was a man of passion and fury and long sustained. Yet in his own awesome fashion, he was an apostle for peace as well. Openend met de kop 'The end of Martin Luther King- the beginning of what?' legt National Review de nadruk op het geweld dat in Washington is losgebroken. Ondanks de eerder genoemde mildheid voor King gelooft men toch dat het geweld niet in de eerste plaats een reactie op de moord op King is maar een onvermijdelijke uitbarsting van de door de 'Poor People's March' opgeroepen spanning.⁹

The New Republic tenslotte is bitter. Kings dood wordt gewroken met het woord. Niet met verhalen over King zelf, maar met een aantal stukken die willen aantonen wat er werkelijk mis is met Amerika. In het openings-artikel 'Payment overdue' heeft men het over de '1968 Civil-Right-Act' zoals Time hem noemde. Hij wordt hier gekraakt. In de getto's zal men er niets van merken en de wet is dan ook niet meer dan een goedmakertje, een achterstallige betaling voor de dood van King.¹⁰

Ook in de Nederlandse pers reageert men geschokt op de dood van King. Vrijwel alle kranten staan meer dan een week vol met nieuws over de moord. De bewondering voor hem is groot. Het Algemeen Handelsblad noemt de moord 'de zwaarste slag die de geweldloze beweging voor de burgerrechten kon treffen'. Met de dood van King is een fase afgesloten die gekenmerkt

wordt door geweldloosheid. Het beeld van de Telegraaf sluit hier op aan. Diepgravend is het echter niet wat de Telegraaf brengt. Zo schrijft men over Kings rol als geweldloos leider in de strijd voor de burgerrechten ondermeer: "...de jongen koos welbewust een moeilijke weg. Hoewel zijn lichaamsbouw, klein gedrongen en met een bokstersnek hem eerder leek te hebben voorbestemd voor een gewelddadige strijd".¹¹ De geweldloosheid van King staat eveneens centraal in Het Vrije Volk, de Volkskrant en Trouw. Trouw ziet in King een voorbeeld voor alle christenen. King werd vermoord omdat hij het evangelie predikte. Zijn dood is een ramp voor de kerk 'want zoveel christenen zijn er niet die de wereld iets getoond hebben van het werkelijke beeld van Christus.'¹² Alleen de Waarheid benadrukt de geweldloosheid niet, Het woord is zelfs nergens te vinden. King is de man die een grote rol in de strijd tegen de rassendiscriminatie vervuld heeft in de overtuiging dat deze strijd alleen als een klassenstrijd gevoerd kon worden. Het geweld dat bij het bekend worden van Kings dood in de Amerikaanse steden losbarst wordt ook in het licht van de klassenstrijd bekeken.¹³

Dat King na 1965 minder succes had, wordt ook gememoreerd. Kritiek blijft echter uit. Het Vrije Volk spreekt van een houding die noodgedwongen, door de druk van de radikale negerorganisaties, steeds militanter werd. Het Algemeen Handelsblad vergelijkt King in dit verband met Goethe's tovenaarsleerling: 'de krachten die hij opgeroepen had was hij niet meer meester'. Het door hem gekweekte zelfbewustzijn bij de negers werd uiteindelijk een basis voor het steeds terugkerende geweld. De Volkskrant legt in een kop het accent iets anders: Martin Luther King kon geweld niet keren'.

Over de kritiek van King op Vietnam tenslotte dit: noch de Waarheid of Het Vrije Volk, noch de Volkskrant of Trouw bekritisieren King erom. Trouw stelt onomwonden vast dat nu pas echt voelbaar wordt 'hoe groot de ramp is dat president Johnson zijn plannen voor de totstandkoming van zijn Great Society niet is begonnen te realiseren, maar het geld daarvoor heeft gestoken in een heilloos avontuur in Azië'.¹⁴ De Telegraaf en het Algemeen Handelsblad laten zich over Kings kritiek op Vietnam niet uit.

1963

Heeft de mars op Washington King werkelijk zo groot gemaakt als hij uiteindelijk voor veel mensen geworden is? En was de pers er zich in

1963 al van bewust dat er iets 'historisch' gebeurde, daar bij het Lincoln Memorial? Time, Newsweek en The New Republic zijn duidelijk onder de indruk van de mars.¹⁵ Murray Kempton (TNR) geeft de mars vooral een symbolische betekenis. 'Amerika heeft de negerrevolutie in zijn mythe opgenomen, de neger een eigen plaats in zijn geschiedenis gegund.' Time en Newsweek zijn uitbundiger. Time spreekt over een triomf, de mars werd een feest en geen bloedbad zoals gevreesd. Een kop luidt 'Beginning of a dream'. Newsweek vraagt zich af of de gebeurtenis wel een tastbaar resultaat zal opleveren, maar is niet minder enthousiast. 'Big Day- And a beginning' luidt een kop.

En King? Voor de mars werd King genoemd als één van de negerleiders. De aandacht richtte zich vooral op Roy Wilkins van de NAACP. Hij was de enige die aanspraak kon maken op de titel van leider van de Civil Rights beweging. Na de mars is dit geluid verdwenen. Wilkins krijgt weliswaar nog veel eer, maar veel minder dan King. Time citeert flarden uit zijn beroemde speech en Newsweek voert King als volgt ten tonele: "The crowd listened and whooped on cue. Some tired of words and drifted off under the shade trees; some dangled their feet in the Reflecting Pool. But the crowd stirred to life when Martin Luther King stepped up, roaring in cadence with the sad organ music of his voice. 'I have a dream', he started again and again..."¹⁶ Een uitzondering bij de berichtgeving over King vormt National Review. Allereerst heeft men grote bezwaren tegen de mars ('What society, at any time in history, was free and just and civilized, and ruled by the mob?') en op de tweede plaats wordt King eenvoudigweg niet genoemd.¹⁷

In Nederland ligt het wat anders. Opvallend genoeg wordt er in augustus 1963 vrijwel geen aandacht aan King besteed. En dat terwijl de dagbladen in 1968 juist 1963 benadrukken als hét hoogtepunt uit zijn carrière. De kranten noemen King na de mars slechts zijdelings als één van de negerleiders en nergens wordt zijn historische droomrede aangehaald. Trouw, dat wel groots ('Amerika kan trots zijn') met het nieuws van de mars opent, noemt King zelfs helemaal niet. De Telegraaf vindt dat 'Washington één der meest unieke demonstraties der mensheid te zien heeft gegeven.' De krant vervolgt: 'Marlon Brando was er, Henry Belafonte, Judy Garland, Sammy Davis, Burt Lancaster, speciaal uit Parijs overgekomen, evenals Josephine Baker.'¹⁸ Ook hier zoekt men de naam van King echter tevergeefs. Hadden de dagbladen

zich bij de dood van King alleen gebaseerd op eigen eerdere berichtgeving, dan hadden ze niet 1963 moeten nemen als hoogtepunt in Kings loopbaan; 1964 was veel beter geweest.

M.L. KING, 1964-1968: HET BEELD VERANDERD?

In 1964 heeft de droom inmiddels ook in Nederland gestalte gekregen. King krijgt de Nobelprijs voor de vrede en eerder dat jaar in augustus bezoekt hij Amsterdam i.v.m. een internationale conferentie van Baptisten. Aardig is dat Trouw in oktober, als ze haar commentaar wijdt aan de toekenning van de Nobelprijs, de in 1963 niet opgemerkte droom van King als vanzelfsprekend in herinnering roept: 'De grote strijder voor de vrijheid van de negers had een makkelijker weg kunnen kiezen, maar hij heeft dit niet gedaan. Hij leeft vanuit een diep Christelijk geloof waarin de liefde het allesoverheersende accent krijgt. En ondanks de aanslagen heeft niets hem er van kunnen weerhouden door te zetten... Zijn grote rede tijdens de protestmars naar Washington blijft onvergetelijk en ook zijn bezoek aan Nederland heeft sporen achtergelaten die niet gemakkelijk zullen worden uitgewist.'

Ook de andere dagbladen zijn vol lof over King. 'Tienduizenden Nederlanders en via de televisie miljoenen Europeanen hebben King kunnen horen spreken', roept de Telegraaf. Het is volgens het blad niet meer dan terecht dat 'de misschien wel bekendste dominee van deze tijd' in zijn toespraak in de RAI een dankwoord uitsprak voor de morele steun aan de negerstrijd voor gelijke rechten. De commentaren van Het Vrije Volk en de Waarheid zou men kunnen samenvatten onder de door de eerstgenoemde krant gebruikte kop 'Een strijder preekt broederschap'. De Volkskrant komt op 14 augustus met een paginagroot artikel van de hand van Jan Rogier onder de kop 'Martin Luther King, geweten van een blanke wereld'. Het artikel is een soort ode aan King: 'Hij is een levend appèl op iedereen, de bestrijder van een gevestigd levenspatroon, de kampioen van het non-conformisme'. 'En'; zo vervolgt Rogier, 'Het is een dwaasheid King naïef te noemen. Zijn tekening van de Amerikaanse samenleving is haarscherp. Deze jonge Amerikaanse neger heeft het postuur van een groot leider, van een bezieler.'

Behalve dit artikel wordt ook informatie gegeven over een herdenkingspenning, geslagen door Begeer te Voorschoten, ter gelegenheid van de Ame-

rikaanse wet op de burgerrechten. Op de ene kant van de penning staat King afgebeeld met de tekst 'So faith, hope, love abide these three; but the greatest of these is love.' Op de andere zijde van de penning staat de arm van het vrijheidsbeeld en de tekst 'Civil Rights Act - J.F.Kennedy - L.B.Johnson Era.' Het zegt iets over de populariteit van King in ons land. Het Algemeen Handelsblad tenslotte: 'Wanneer Martin Luther King naar Nederland komt, slaat men hier een gouden legpenning met zijn beeltenis. In Alabama heeft men een andere methode om hem uit te beelden: een levensgrote pop die aan een strop bungelt voor het hoofdkwartier van de extreem rechtse National States Right Partij ... Er is sprake van twee werelden, twee uitersten. Van opperste verering tot vurigste verguizing.'¹⁹

Over de Amerikaanse dagbladen hoeft maar kort gesproken te worden. Het gunstige beeld van 1963 blijft gehandhaafd. De toekenning van de Nobelprijs aan King roept veel positieve reacties op. Time schrijft onder een foto van een blije King: 'Nobel would understand.' In januari brengt Time King als eerste zwarte 'Man of the Year' (1963) in een prachtig nummer.²⁰ Voor Time symboliseert King het welslagen van de emancipatie van de neger. Dat niet alle Time-lezers overtuigd zijn van Kings grootheid blijkt uit de volgende ingezonden brief: 'Sir:... I took one look at the cover and threw the magazine into the fire...' Deze en andere beledigende opmerkingen, zoals die van FBI-baas Hoover die in november de pers halen, hebben het gunstige beeld niet beïnvloed. Hetzelfde geldt voor de rellen in Harlem diezelfde zomer.

Een uitzondering op het gunstige beeld vormt de berichtgeving van National Review. Als het aan National Review gelegen had, had King de Nobelprijs voor de vrede nooit ontvangen. Want voor National Review is King geen vredesapostel en evenmin is er reden om hem als het geweten van blank Amerika te beschouwen. Nee, King is eerder een gevaarlijke ketter en een revolutionair. Zo noemt columnist Will Herberg hem dan ook in een artikel, waarin hij Kings methoden die pleiten voor burgerlijke ongehoorzaamheid (King vond dat een aardse wet mag worden overtreden als deze indruist tegen hogere wetten van God als die van naastenliefde) veroordeelt op grond van Paulus' brief aan de Romeinen, hoofdstuk 13. Daar staat dat er geen overheid is dan door God gesteld. Wie zich tegen de overheid verzet, weerstaat daarom de instelling Gods.²¹

De toon van het blad is, als het om King gaat, bijtend en fel. Vrijwel nooit wordt Kings naam gewoon vermeld. Hij wordt òf becritiseerd òf met

een speciaal soort humor omkleed. Typisch voor de humor van National Review is de volgende reactie op Kings verkiezing tot Times 'Man of the Year 1963'. 'Going the rounds in England: A while ago, Krushchev gladdened the hearts of atheists everywhere by reporting his cosmonaut had looked heavenward and seen no sign of God. Actually Khrushchev has revealed to intimate, what the man said was: I have seen God, and she was black.' Time's Man of the Year editors showing divine insight?²² Van de Amerikaanse weekbladen is National Review hier dus een buitenbeentje. Kritiek op King is er in Amerika altijd geweest en gebleven. Aan het gunstige beeld op het hoogtepunt van zijn roem in 1964 doet dit echter maar weinig af.

1965

Het gunstige beeld uit 1964 wordt in 1965 zowel bevestigd als aangetaast. In Nederland wordt King bij Selma - de acties daar bepalen voornamelijk het beeld in 1965 - gezien ald de grote motor achter de mars van Selma naar Montgomery. Zijn reputatie is inmiddels gevestigd, zijn leiderschap erkend. Vooral de zelfbeheersing van King en andere zwarten wordt, met name in het Algemeen Handelsblad, geprezen. Het Vrije Volk schrijft dat de strijd in Selma een heroïsche is, die gestreden wordt 'onder de bezielende leiding van M.L.King zonder de wapenen der barbaren'.²³ De Waarheid gaat in op het justitieel beleid van de barbaren uit Alabama. 'Alabama is één van de weinige staten waar de ultra-reactionaire en oorlogzuchtige Goldwater en zijn kliek van wapenfabrikanten, militaristen en racisten bij de laatste presidentsverkiezingen een ruime meerderheid behaalden... De actie voor inschrijving van zwarten treft hen op een bijzonder kwetsbare plek. Want als negers in Alabama kunnen kiezen is het uit met het Goldwaterisme in deze staat.'

De Telegraaf benadrukt dat door de acties in Selma en door de toegezegde steun van president Johnson om zich in te zetten voor het gelijke kiesrecht, de zaak van de neger in de VS sterker staat dan ooit te voren.²⁴

Vergelijkt men de Nederlandse berichtgeving over Selma met die van de VS dan valt op dat de Amerikaanse pers veel kritischer is. Op Newsweek na zijn de bladen sceptisch. Schrijft Newsweek op 29 maart nog over 'One of the most triumphant days' en 'Kings big parade', The New Republic en Time zien Selma niet als Kings grote overwinning zoals later wel is gesuggereerd. Beide bladen tonen King hier niet als overwinnaar maar als

machteloze, als falend leider. Het succes van Selma is volgens Time vooral te danken aan het harde optreden van racisten die zwarten tot slachtoffer maakten, en aan de bemiddelende rol die de federale overheid speelde.²⁵ The New Republic - waarin nooit de nieuwsberichten of personen, maar altijd de achtergronden centraal staan - laat op een andere manier zien hoe weinig reden er is om van een succes te spreken. Voor de zwarten in Selma is er geen reden tot vreugde. Zij hebben het meest geleden en het minst gekregen. "The long fight for the right to march was after all the real victory. At the moment the right was conceded, the march became unnecessary".²⁶

Na Selma komt commentator Andrew Kopkind terug op Kings kracht die tegelijkertijd zijn zwakte is: 'As the only charismatic leader the movement has produced, King can provide the voice and create the mood which gets legislation through Congress, but he has not yet done the basic work which can change the Southern climate of attitudes.' Het echte veldwerk wordt gedaan door de vaak verguisde 'SNCC - workers', die meer eer verdienen dan alleen het predicaat radicaal.²⁷

Met de berichtgeving over Selma worden in de VS de eerste barsten in het gangbare beeld van King zichtbaar. Al staan behalve National Review ('King snapt niet wat de negers echt nodig hebben, geen integratie maar God!') de bladen nog steeds positief tegenover King en zijn idealen, over de middelen en methoden waarmee deze verwezenlijkt moeten worden, lopen de meningen uiteen.

Na Selma werkte een aantal gebeurtenissen verdere barstvorming in de hand. Eerst komt King met een voor gematigden veel te radicaal plan om Alabama economisch te boycotten. Dan raakt Vietnam in het geding en tenslotte breken er in augustus grote rassenrellen uit in de grote steden zoals Los Angeles (Watts). De reacties die volgen zijn verhelderend en zeggen veel over de signatuur van de bladen.

Zo blijkt uit Kopkinds beoordeling van de economische boycot dat The New Republic behalve 'liberal' ook werkelijk 'left' is. Waar zelfs liberale kranten als de New York Times op dit punt afstand nemen van King en diens plan als verkeerd en onuitvoerbaar afwijzen, is TNR positief: 'Economic withdrawal does not seek to destroy an economy, just to change the attitudes of the economic power structure.'²⁸

Time is minder enthousiast en benadrukt de kritiek uit Kings eigen kring op het plan. Met zijn kritiek op Vietnam maakt King zich niet

populair bij Time. In november zegt het blad dat King de acties voor het stemrecht bij de neger verwaarloost, omdat hij te druk is met 'wereld-zaken'. Drie december citeert Time Johnson in reactie op een protest-demonstratie waaraan King en de bekende opvoedkundige Dr. Spock deelnemen: 'The fact remains - that the great majority of Americans do support our course of action Vietnam.'²⁹

Al wordt King na Selma hier en daar zeker nog als 'The Negro's chief apostle of non-violence' aangeduid of als getuige tegen het geweld aangehaald (Watts), de kritische toon die Time heeft ingezet zal tot Kings dood nooit meer geheel verstommen.

De verslaggeving van Newsweek, die tot Selma vrijwel geheel overeenkwam met die van Time, is terughoudend. Het lijkt alsof men King de hand boyen het hoofd houdt. Op de eerste plaats spreekt Newsweek niet over Kings plannen voor de boycot in Alabama. Evenmin wordt zijn naam gekoppeld aan het protest in Vietnam. Dat Newsweek geen kritiek heeft op King betekent niet dat men geen oog heeft voor de toenemende problemen voor voorstanders van geweldloze acties. Als er dan ook in Watts niets meer opgewassen lijkt tegen het geweld noemt Newsweek Watts onomwonden 'A battlefield lost'. Watts betekent een nederlaag voor King - 'We don't need no damn dreams, we want jobs'. En in december staat er onder het 'kopje 'search for a new Selma' dat King vlast op een nieuw succes, maar dat er steeds weer omstandigheden zijn die King de wind uit de 'zwenkende zeilen' nemen.³⁰

In tegenstelling tot de VS kan er in Nederland na Selma niet gesproken worden van wezenlijke veranderingen in het King-beeld. Wel begint een aantal kranten zich voorzichtig af te vragen of King niet te ver zal gaan met zijn acties, of het niet verstandiger is - nu er al zoveel bereikt is - zich rustig te houden.

Naar aanleiding van de boycotplannen voor Alabama schrijft Trouw bijvoorbeeld: 'Deze plannen doen na de dagen van grote triomf vreemd aan. Hiermee wekt ds. King meer de schijn dat hij de weg der geweldloosheid voor de volgende etappes wil verlaten. Heeft ds. King terwille van de eenheid in zijn beweging toch een buiging moeten maken naar de zwarte moslims?' De Volkskrant voegt hieraan toe dat een boycot onpersoonlijk is en juist de zwaksten het meest treft 'De kruistocht van de Amerikaanse neger-apostel is te eerlijk en te oprecht om door een blinde actie die

een zekere vorm van geweldpleging inhoudt te worden aangetast.' ³¹

Maar consequenties voor het gunstige beeld heeft dit allemaal niet. Integendeel, de uitreiking van het eredoctoraat aan King door de VU in oktober en de commentaren daarop bevestigen dit beeld slechts. Aardig om nog te vermelden dat de kritiek, die King reeds op Vietnam had, in Nederland nog niet is doorgedrongen blijkens het volgende citaat uit de Volkskrant: 'President Johnson heeft zijn programma ter bestrijding van de armoede verdedigd, maar de oorlogsuitgaven in Azië gaan voor. Ook daar wordt tegen geprotesteerd, maar King zwijgt nog. Hoe lang nog en hoe ver is de explosie verwijderd?' ³²

HET BEELD NA 1965

Na 1965, als het nieuws over Amerika bepaald wordt door de rassensonlusten in de grote steden en de oorlog in Vietnam, verdwijnt King in de berichtgeving van de Nederlandse kranten naar de achtergrond. Slechts zeer sporadisch wordt zijn naam nog genoemd zoals tijdens de betogingen in Chicago in de zomer van '66 tegen het huisvestingsbeleid van de stad en als er een steen naar zijn hoofd gegooid wordt waarbij hij licht gewond raakt. De kranten lijken over het algemeen te volstaan met de overname van telexberichten en verdiepen zich meer in de achtergronden van de rassensonlusten. Verder zijn op dat moment figuren met radicale opvattingen als Stokely Carmichael en Rap Brown interessanter voor de pers. Wat het rassenprobleem betreft trekken de dagbladen ongeveer dezelfde conclusie: voor het bereiken van een oplossing voor gelijke burgerrechten en integratie is een verbeterde wetgeving alleen niet voldoende, er zullen ook economische maatregelen getroffen moeten worden en dat vergt tevens een 'psychologische revolutie', zoals Het Vrije Volk het uitdrukt.

Opmerkelijk is dat in juli 1967 de belangstelling voor King in het kader van de Amerikaanse Vietnam-politiek iets toeneemt. In Trouw verschijnt een artikel van de hand van Jelte Rep, getiteld: 'Vietnam biedt negers meer dan thuisfront'. King wordt in dit artikel veelvuldig geciteerd. Het is de vrees van vele negerleiders, dat de onlusten in de steden alleen maar zullen toenemen als Vietnam-veteranen terugkeren en zien dat er thuis helemaal niets veranderd is. ³³

In een ander commentaar laat Trouw zich kritisch uit over het in Amerika gevoerde beleid. Het algemeen Handelsblad voelt zich geroepen om hierop te

reageren. Het vindt dat Trouw veel te somber en veel te negatief is. 'Er zijn in de VS vele veranderingen ten goede geweest. President Johnson heeft wel degelijk oog voor de sociaal-economische kant van het probleem en er is dan ook een uitgebreid en kostbaar programma tegen de armoede. Helaas is van dit programma weinig terecht gekomen doordat de oorlog in Vietnam elke dollar die aan het budget onttrokken kan worden, opeist.' Trouws antwoord: 'Inderdaad zijn zoals het liberale blad opmerkt die miljarden dollars thans nodig voor de oorlog in Vietnam. Zelfs het rijke Amerika kan geen twee dingen tegelijk. Daarom zijn we heel wat somberder gestemd dan het liberale blad.' ³⁴

Aan het eind van de maand juli volgt nog een artikel waarin Trouw het één en ander op een rijtje zet en tot deze slotsom komt: 'Wat Amerika te doen staat is voortdurend luisteren naar de adviezen van leiders als Luther King. En met de grootst mogelijke spoed die adviezen realiseren... Voorts zo vlug als het maar kan een uitweg zoeken voor het hopeloze conflict in Vietnam, dat als een loden last op de samenleving gaat drukken en het communistische blok alleen maar in de kaart speelt.'

Ook de Volkskrant en de Waarheid hebben oog voor de relatie tussen Vietnam en het oproer in de Amerikaanse steden. De Volkskrant constateert dat de 'meer verziende strijders voor rassengelijkheid als M.L. King op de achtergrond raken'... Carmichael en zijn volgelingen hebben de strijd een extremistisch karakter gegeven... maar de strijd naar sociale gelijkheid kan niet met blind geweld geëffend worden'. ³⁵ In 1968 behandelt De Waarheid de Vietnam-problematiek in een speciaal achtergrondartikel onder de naam 'Front USA'. Volgens dit artikel is het zo dat het verzet tegen de oorlog nergens zoveel weerklank vindt als onder de negers, omdat 30% van de gesneuvelden zwarten zijn, terwijl de negerbevolking slechts 10 % vormt van de totale bevolking. Daarom is het volgens het communistisch blad niet verwonderlijk dat in de ghetto's een klassenbasis ontstaat die gekant is tegen de oorlog: 'niet alleen revolutionaire leiders... maar ook Martin Luther King treedt op als woordvoerder van de strijders tegen de agressieoorlog.' Het artikel is er een uit een serie van drie. ³⁶ De andere twee behandelen resp. het geweld in de steden en de plannen voor de op handen zijnde 'Tweede Mars op Washington', de Poor People's March. Aan deze actie besteedt ook Het Vrije Volk enige aandacht. De andere kranten zwijgen op dit punt. Dat geldt ook in het geval van de

rellen in Memphis in maart. Zonder veel commentaar volstaan de kranten met het publiceren van korte berichten. Een paar koppen : 'Luther Kings mars liep uit op plundertocht' (De Telegraaf), 'Veldslag in Memphis' (De Waarheid), en 'King staakt mars na plunderingen' (Trouw). In het Algemeen Handelsblad wordt King niet eens genoemd.

Hoe gevarieerd de berichtgeving over King in Nederland ook geweest is, vastgesteld kan worden dat hij in de ogen van de Nederlandse pers niet echt geradicaliseerd is. De omstandigheden waaronder hij optrad veranderden wel. Daarom kreeg hij na 1965 ook minder aandacht. Maar toch bleef King voor alle kranten een geziene figuur.

Een constante factor in het Amerikaanse beeld van King vormt de opinie van de bladen National Review en The New Republic. Ook in de periode liggend tussen Selma en de moord op King blijft deze onveranderd. National Review blijft zich tegen het optreden van King verzetten. The New Republic daarentegen blijft King tot het einde toe steunen. De bladen geven vanuit zowel rechtse als linkse hoek inhoud aan het beeld en tonen waarom King niet alleen een nationale held, maar ook altijd een omstreden figuur kon zijn.

De kritiek van National Review richt zich consequent op Kings bewust gekozen strategie van burgerlijke ongehoorzaamheid en wetsovertreding. King wordt als een linkse activist gezien. Hij is dan wel geen communist, zijn ideeën liggen daar wel dicht bij. Werd al iets van deze kritiek zichtbaar in de eerder aangehaalde woorden van Herberg uit 1964, in 1965 en 1968 besteedt ook Frank S. Meyer aandacht aan Kings burgerlijke ongehoorzaamheid. In zijn rubriek 'Principles and Heresies' veroordeelt hij Kings zogenaamde geweldloosheidstactiek omdat ze puur geweld beoogt. N.a.v. de plannen voor de Poor People's Campaign schrijft hij: 'his program of 1968 dispels them once and for all... this massive campaign of civil disobedience... is an effort to bring the functioning of the government to a stop... and it is obvious on the face of it that such actions will have to be met with force unless the government is to surrender to Dr. King.'³⁷

Woorden als revolutionair en anarchie worden in relatie tot King veel gebruikt. Werd Kings naam al voor Vietnam in een adem met het communisme genoemd, in 1966 wordt King voor het eerst rechtstreeks voor 'Vietnik' uitgemaakt. Een frontale aanval volgt in 1967. De communisten zijn er in geslaagd om via de vredesbeweging de burgerrechtenbeweging in hun greep

te krijgen. King heeft daaraan meegeholpen door in het Spring Mobilisation Committee te stappen: 'By his lights King is on the right path and only needs to give up the revisionist nonsense of non-violence to become a real guerilla'.³⁸

Samengevat is King in National review tussen 1964 en 1968 niet wezenlijk veranderd. Hij was een radicaal en is dat gebleven. Toch blijkt uit de laatstgenoemde aanval en uit de column van Meyer uit 1968 dat zelfs radicalen radicaler kunnen worden. Het is niet vreemd dat president Reagan in 1983 bezwaar maakte tegen een nationale feestdag voor King.

Hoe dicht The New Republic in 1966 soms bij King staat blijkt uit de veroordeling van Carmichaels streven naar 'zwarte apartheid': 'Race pride can galvanize a movement. But inherent in the means is a cancer destructive to the end. If the goal is an integrated society in the United States, as it should be, segregation is a poor way to get there.'³⁹ Hoe gunstig gezind TNR King ook is, zijn daden worden altijd kritisch gevolgd. De acties in Chicago (1966) bijvoorbeeld, zijn (ondanks het bekende Summit Agreement waar Time en Newsweek wel gunstig over oordelen) in de ogen van TNR geen succes. Kritiek uit Chicago: 'King and his people didn't know what to do, so they started to talk about power and selfinterest, but without an organizational base in the neighbourhood. It was like giving matches to pyromaniacs.'⁴⁰ King heeft zijn belofte om een geweldloos alternatief aan te dragen voor de rellen niet ingelost. Hij heeft gefaald en raakt steeds meer zijn invloed op de verdeelde negerbeweging kwijt.

In 1967 wordt King slechts 15 maal genoemd en er is nog maar één artikel waarin hij met zijn plannen centraal staat. 'Cities in '68' heet dat artikel en het gaat voornamelijk over de Poor People's Campaign. Ook Kings ideeën over Vietnam komen terloops aan de orde en TNR toont begrip. Ondanks alle kritiek is TNR het enige blad dat King tot het einde toe trouw is gebleven.

Gezien het voorafgaande is het niet vreemd dat de verandering in het beeld van King na 1965 in hoofdzaak bewerkstelligd is door veranderingen in de berichtgeving van Time en Newsweek. Times kritischer houding in 1965 betekende al een breuk in de 'consensus', Newsweeks ommekeer in 1967 doet het beeld definitief omslaan. Vanuit 1967 nemen de bladen op The New Republic na definitief afstand van King.

De omslag van 1967 komt toch nog onverwacht als men de berichtgeving in 1966 overziet. Newsweek toont nog steeds veel begrip voor King en ook Time

is dat jaar milder dan eind '65. De indruk wordt gewekt dat de sterker wordende Black Power-beweging zo afschrikwekkend is voor Time dat King nog wel meevalt. Ook is het opmerkelijk dat Kings naam in '66 nauwelijks in verband wordt gebracht met de toenemende kritiek op Vietnam.

'It's King: Overwhelmingly, the Newsweek survey showed, they (d.i. 'the broad mass of Negroes') endorse Martin Luther King, both as a leader and what he stands for. King today an 88% favorable rating from all negroes, exactly where he stood in the 1963 survey and indisputably at the top of the heap of recognized leaders.' Het betreft hier een onderdeel van een enquête over de rassenproblematiek in de VS uit de zomer van 1966.⁴¹ Nu hoeft de uitslag van een enquêteonderdeel als dit natuurlijk nog niets te zeggen over de mening van Newsweek zelf. Maar beschouwen we Newsweeks waardering voor King tot hiertoe, dan is het gerechtvaardigd te stellen dat het beeld van King niet is aangetast. Het lijdt geen twijfel dat King het moeilijker heeft dan in 1963 of 1964. Ook is Newsweek minder uitbundig dan eertijds, maar negatief is men nooit. Zo houdt men King bijvoorbeeld tijdens de problemen bij de Meredith-march (juni) en die in Chicago altijd de hand boven het hoofd en wordt het 'Summit Agreement' met Daley als een 'overwinning in het Noorden' onthaald.

Tegen de verwachting in slaat het beeld in 1967 toch nog om. In 1965 al is Vietnam het struikelblok. Tot half april lijkt het alsof Newsweek King eigenlijk nooit dwars heeft willen zitten met zijn kritiek op Vietnam. Maar in het nummer van 17 april laat Newsweek merken dat King te ver gaat met zijn kritiek op de regering. 'Lord of the Doves' is dan ook niet een aankondiging die letterlijk genomen moet worden. Eerst wordt er in het stukje verteld dat King de VS oproept om de oorlog te beëindigen en dat hij daarbij een beroep doet op het geweten van zowel zwart als blank Amerika. Dan volgt Newsweeks reactie naar aanleiding van een speech in de New Yorks's River Side Church. 'When he plunged into geopolitics, he seemed to be in over his head. He labeled the US government 'the greatest purveyor of violence in the world today'... And he likened America's use of new weapons to Nazi Germany's experiments with 'new medicins and new torture' in the concentrationcamps.' Newsweek voegt er aan toe dat King weliswaar een staande ovatie kreeg van de vredesdemonstranten maar dat de oude aanhangers van de burgerrechtenbeweging pijnlijk zwegen.

Times kritiek komt op het zelfde neer. Een citaat over de zwarte en

Vietnam toont hoe groot het verschil is tussen Time en de op dit punt aangehaalde Nederlandse dagbladen: 'The most perplexing figure to Negroes in Vietnam is Dr. Martin Luther King jr. They respect him still for his pioneering role in the civil rights revolution but are puzzled and hurt by his current stance that Negroes should refuse to fight in Vietnam. 'I don't think any American leader, black or white, can assist the cause of freedom by preaching the cause of sedition.' ⁴²

In artikelen over de rassensrellen in Detroit en in mogelijke oplossingen voor het negerprobleem in de VS wordt King overigens nog maar zelden genoemd. Ook is er in de bladen maar weinig aandacht voor de Poor People's Campaign. King valt alleen nog op in een berichtje - in Newsweek - over het tienjarig bestaan van de SCLC. Er wordt een feestelijke bijeenkomst gehouden in een kerk in Atlanta. De kerk is volgeplakt met posters waarop staat 'Black is Beautiful'.

In 1968 gaat Time in 'Memphis Blues' in op de rellen daar. 'Last week black blues erupted into violence when militance got the opportunity they had been seeking. It was given to them by Dr. Martin Luther King...' King is de greep totaal kwijt op de reischoppende jeugd. Newsweek is eerder bezorgd dan kritisch: 'For if Memphis proved anything, it was that a little troublemaking can go a long way this year.' ⁴³ Even verder op die weg zou King als eerste sneuvelen.

SLOTOPMERKINGEN

Nooit zal precies vastgesteld kunnen worden waar en hoe het mooie, gangbare beeld van Martin Luther King als vredesheld en symbool van de negerbeweging is ontstaan. Wel is duidelijk dat de geschreven pers in niet geringe mate heeft bijgedragen aan het ontstaan van dit beeld. Het beeld dat bij Kings dood ontstond is blijven voortleven.

Vergelijkt men de berichtgeving van de Nederlandse met die van de Amerikaanse pers, dan valt op dat King zowel in Nederland als in Amerika veel aandacht krijgt. Duidelijk blijkt dat King niet alleen in Amerika een 'geziene figuur' is. In 1964 is het beeld van King zowel in Nederland als in de VS positief. In Nederland is er relatief gezien wat meer aandacht voor King. Dat kan te maken hebben met diens bezoek aan ons land dat jaar.

In Nederland neemt de aandacht voor King af na Selma. In de VS pas na 1966.

In Nederland wordt King veel minder bekritiseerd dan in de VS, vooral

als het gaat om Vietnam.

Zowel het Nederlandse als het Amerikaanse beeld van King zijn na zijn dood in april 1968 positief. De nadruk ligt dan vooral op de periode 1963/1964. Het is in dit verband aardig te weten dat de Nederlandse pers King destijds bij de Mars op Washington nauwelijks opmerkte.

Alles bij elkaar genomen is het beeld van King dat in Nederland tussen 1963 en 1968 uit de dagbladen naar voren komt in grote lijnen constant en eenduidig. Het beeld verliest na Selma weliswaar wat van zijn glans maar blijft gunstig. King is niet wezenlijk veranderd. Volgens de Amerikaanse weekbladen daarentegen is King in de loop van de tijd steeds radicaler geworden. Gezien de ontwikkeling in de berichtgeving van eerst Time en later Newsweek kan zelfs van een kanteling van het beeld gesproken worden. In een poging om hem na zijn dood alsnog te eren voor alles wat hij voor Amerika gedaan heeft, is de verandering echter op de achtergrond geraakt en is een geïdealiseerd beeld van hem ontstaan.

E. LANSDORP

P. SIERKSMA

T. WITTE

NOTEN:

1. Tekst U2, Pride (in the name of love) Island Records Ltd. (Londen 1984)
2. J.W. Schulte Nordholt, 'Martin Luther King en zijn droom', in: Amerika, Spiegel en Vergrootglas van het Westen. (Baarn 1976), 191-195.
3. Gezien het overwegend regionale karakter van de dagbladen in de VS is voor dit onderzoek de keus gevallen op de als typisch landelijke fenomenen bekend staande opinieweekbladen. Zie in dit verband William H. Taft, American Magazines for the 80. (New York, 1982), 16-18.
4. Time, The Weekly Magazine, (12-4-1968) 19.
5. Ibidem, (19-4-1968), 19.
6. Ibidem, 24A.
7. Newsweek, (15-4-1968)
8. National Review, (23-4-1968), 392.
9. Ibidem, (23-4-1968), 392
10. The New Republic, A Journal of Opinion, (20-4-1968), 8-9.
11. De Telegraaf, (6-4-1968).
12. Trouw, (6-4-1968).
13. De Waarheid, (5 en 6 april 1968)
14. Trouw, (6-4-1968).
15. Zie resp. Time (6-9-1963) 11-13.
Newsweek, (9-9-1963), 19-20.
The New Republic, (14-9-1963), 19.

16. Newsweek, (9-4-1963), 20.
17. National Review, (27-8-1963), 140, en (13-9-1963),
18. de Telegraaf, (29-8-1963).
19. Het Algemeen Handelsblad, (17-8-1963).
20. Time, (3-1-1964).
21. National Review, (14-1-1964), 579.
22. Ibidem, (14-1-1964), 199.
23. Het Vrije Volk, (11-3-1965).
24. De Telegraaf, (20-3-1965).
25. Time, (10-3-1965) en (26-3-1965).
26. The New republic, (20-3-1965) 8.
27. Ibidem, (10-4-1965), 15.
28. Ibidem, (17-4-1965), 13.
29. Time, (3-12-1965), 21.
30. Newsweek, (30-8-1965) en (20-12-1965), 17.
31. De Volkskrant, (2-4-1965).
32. Ibidem, (20-10-1965).
33. Trouw, (15-7-1967).
34. Voor deze polemiek zie Trouw, (18 en 22 juli 1967) en
Het Algemeen Handelsblad, (20-7-1967).
35. De Volkskrant, (25-7-1967).
36. De Waarheid, (22, 25, en 28 maart 1968).
37. The National Review, (16-1-1968) 36, en eerder (20-4-1965), 193.
38. Ibidem, (2-5-1967), 453.
39. The New Republic, (4-6-1966), 7
40. Ibidem, (30-7-1966) 6.
41. Newsweek, (22-8-1966), 19-20.
42. Time, (26-5-1967), 15
43. Time, (5-4-1968), 19 en
Newsweek, (8-4-1968), 16.